

REFERENDUM ÉS VETO.

Az új osztrák választási reformjavaslat nevezetes lépést jelez a politikai eszmék azon legújabb irányában, mely a választói bázis fokozatos kiterjesztésével igyekszik megkerülni az erőszakos rázkódásokat az állami intézmények terén. Akár a radicalis elméletek lassu térfoglalása, akár a nemzetiségi állam veszélyeinek rémképe által földézett harcz manővere volt legyen is az ok, mely Ausztria államrendszerében ezt a hagyományaival merőben ellenkező fordulatot sugalta, bizonyos, hogy az nem maradhat mély és átalakító hatás nélkül a monarchia innenső felére sem. Hiszen ki tagadhatná, hogy az alkotmány-formáknak sincs örök élet biztosítva. Az eszmék fejlődésének figyelemmel kísérése meggyőz a felől, hogy ma a legtöbb állam politikai intézményei átmenetiek; bizonyos áttérés észlelhető bennök a régibb felfogásról az újabbra, az absolut uralomról a népsouverainitásra, sőt a közvetlen demokráciára. Ha amabban még a fejedelem volt a népek ura, úgy ma már nem egyéb, mint az alattvalók szolgája, tisztviselője, kire csak azért bizzák a főhatalmat, mivel ők a maguk többfejűségökben nem gyakorolhatnak czélszerűen.

Thukydides historiái, melyek kétezer év után is még mindig a politikai bölcsesség elsőrendű kútforrásai gyanánt tekinthetők, elegikus tanúságtételei az intézmények eme mulandóságának. Soha, sehol az emberiség történetében nem alkotott a természet és az emberi elme nagyobb és örökebb

életre szánt műveket, mint Athénben az alatt a nyolczvanöt év alatt, mely a marathoni győzelemtől az aegospotamosi ütközetig terjedt. Soha alkotások és intézmények nem hordták annyira magukon a *κτῆμα ειρ ὀσι* bélyegét, s valóban lehetetlen volna a culturának oly távoli vagy oly emelkedett fokáról alkotni magunknak fogalmat, a mikor a nagy hellén gondolkozók szellemi kincsei, a görög nemzet történetének tanulságai előttünk megszűnnének példaadók és lelkesítők lenni. Pedig mennyivel jobban értjük ezeket ma, mint a renaissance-kori tudományosság betűfaló commentatorai idejében, kik a classikusokat csak philologiai szempontból tanulmányozták. Mert tény, hogy minél előbbre halad az emberi gondolkodás, annál szélesebb mederben mozognak tapasztalataink a gyakorlati politika kérdései körül, annál egyetemesebb áttekintést nyerünk a múlt történetéről, annál szilárdabb alap kínálkozik az összehasonlító vizsgálódásra s annál intenzívebb világításban tűnik elénk a letűnt civilisatiók hajdani nagysága is.

És mi maradt ma mindebből? A népek szellemének tanulmányozója szigorú logikával mutathatja ki, hogy Görögország egész politikai rendszere, úgy a mint az az egyes városok souverain függetlenségének gondolatán épült fel, előbb-utóbb chronikus anarchiának kellett, hogy áldozatul essék, hacsak a képviseleti rendszerrel összekötött foederalismus vagy Róma hódító politikájának titka, az *assimilatio* és *incorporatio* féken nem tartják a széthúzó erőket. Úgyde a városok incorporatiója, mely Attica őskorában oly fényes sikerrel kezdetett meg, nagyobb arányokban teljesen kivihetetlennek bizonyult, viszont a foederális szövetség kísérlete sokkal később jutott a megvalósulás stadiumába, semhogy többé elegendő ellenállást birt volna kifejteni Róma és Macedonia támadásai ellen. A mi végül a képviseleti elvet illeti, az a teuton szellem vívmányául maradt fentartva és sohasem jutott

volna eszébe görög vagy római államférfinak, hogy teljhatalommal felruházott követekkel képviseltesse érdekeit, valamely közös törvényhozó-testületben.

Az európai civilizáció történetének egész kulcsa a görög-római városrendszer és a germán törzsszervezet közötti különbségben van letéve. És a ki a demokratikus kormányformák eredetét és fejlődését figyelemmel kíséri, az nem hunyhat szemet azon tény előtt, hogy az autonom szervezetek és a törzsközösség kifejlődése főleg abban a területi különbségben leli magyarázatát, mely a város és a törzstulajdon között fennállott. Ha a népesség sűrűn lakik egymás mellett, akkor könnyen alakul át közvetlen törvényhozó testületekké. Ha azonban szét van szórva nagyobb területen, akkor előbb-utóbb kénytelen választott testületekké zsugorodni össze, melyek első magvát rejtik a képviseleti rendszer jövőjének.

Igy tette a régi városrendszernél a politikai szervezet complicáltsága fölöslegessé a képviseleti elv kifejlődését. Ha a kormányzat aristokratikus volt, mint Spártában, akkor az uralkodó osztályok minden tagja összegyűlt tanácskozni és szavazni; ha pedig a kormányzat demokratikus volt, mint Athénben, akkor az összes szabad polgárok gyülekeztek össze, de mindkét esetben mint közvetlen és nem mint képviseleti testület.

Egészen fordított jelenség az, mely előtt Európa államrendszere ez idő szerint áll. Nem lehet tagadni, hogy a népfenségen alapuló alkotmányos parlamentarismus kifejlődése óta a kormányzat biztossága mindenütt jelentékenyen csökkent s az abból alakult kormányok ingadozók és kevés állandóságot mutatnak. A politikai egyensúly ez ingatagságának okát *Sumner Maine* abban keresi, hogy e század kezdete óta Nyugat-Európában két irány kezdett lábra kapni, melyek

közül egyiknek politikai rugója a haza- és fajszeretet által ébren tartott chauvinizmus, a másiké ellenben a tömegek abbeli törekvése, hogy a szabadság jelszava alatt a közügyek intézésében, maguknak minél több befolyást biztosítsanak, tehát tiszta radicalizmus. Természetes már most, hogy az előbb nevezett állapot fentartása nagy nemzeti hadseregek intézményét követeli meg, úgyde ez összeegyeztethetlen a demokratikus kormányzat föltételeivel, mert ennek szelleme a közvélemény szabadságán, a kritika korlátatlanságán sarkal, holott azé egyszerűen elválaszthatlan a szigorú fegyelem, sőt a vak engedelmisség követelményétől.

Tulajdonképen a demokratia feladatai semmiben sem különböznenek a monarchiáéitól; csupán kiindulási pontja más: az államnak többek közt megosztott kormányzata. De éppen ebből a tételből folyik az is, hogy a demokratia minden lehető államgépzet közt legnehezebben kezelhető s ez magyarázza meg a demokratikus kormányok rövid tartamát. Valóban, végig tekintve a modern államszervezetek legújabb történetén nem nehéz kimutatni, hogy egyetlenegy állam van csak, melyben a demokratikus kormányzat bizonyos stabilitással dicsekedhetik, és ez az Egyesült északamerikai államok, és itt is csak a közhatalmak megosztásának rendkívül szerencsés rendszere és egyeztetése, az úgynevezett «system of checks and balances», — mely a törvények alkotmányyszerűsége fölötti döntést is gyakran a bírói kézbe teszi le — az a mi a demokratikus institutiók életképességét biztosítja.

Van egy más oldala is a modern állam természetének, mely szintén csak kevésbé nyert eddig megvilágítást s ez az, a mire Leroy Beaulieu helyesen mutat rá «L'État moderne et ses fonctions» czimű nagyjelentőségű művében, hogy tudniillik a jelenkori állam a polgárok nagy zömének rövid tartamú hatalomátruházását testesítve meg, nem csupán elvben nem bölcsőbb azok átlagos színvonalánál, de mind-

azoknak az előítéleteknek is rabja marad, melyek a társadalom felett időnkint uralomra jutnak.

Jöjjünk tisztába azonban legelsőbben is a felől, hogy miben áll az a befolyás, melyet a mai demokratiákban a politikai értelemben vett nép a közügyek intézésére gyakorol.

Nyilvánvaló először is, hogy ez a szerep merőben passzív. A nép csak tetszése vagy nemtetszése nyilvánítása által vesz részt a törvényhozás munkájában; legjobb esetben is képes akarni, de nem képes, már csak összetételénél fogva sem, gondolkozni. Könnyen érthetőleg, ez a tény legtöbb újabb államtani írók arra a merőben téves álláspontra sodort, hogy az állam létezését, czeljét és functióit következetes egyoldalúsággal csupán mint a népakarat megvalósulását dogmatica tárgyalja, tekintet nélkül az abban rejlő intellectualis momentumra, a *felvilágosult akaratra*. De ha a nép maga nem gondolkodik, mert valamint egy öntudatban nem foglalhat helyet több gondolatprocessus, úgy több öntudatot sem hathat át egy időben ugyanaz a gondolkodás — akkor nem marad más hátra, mint hogy elfogadja a magáénak mások gondolkodását, eszméit, röviden demagogoknak, zugpolitikuskoknak, spekuláns hírlapoknak dobja oda magát, s a pártszellemet emelje a közélet elsőrendű factorává, melynek fictiói a parlamenti kormányrendszer összes vonalán irányozzák és befolyásolják meggyőződését.

A párturalom szerepét a modern demokratiákban tehát lehetetlen kicsinyelnünk. Kiterjedt államokban a népuralom e nélkül pillanatig sem állhatna fenn, mert benne a törvényhozási és közkormányzati gépezet leghathatósabb segédeszközét, bonyolult működése természetes egyszerűsítését találta meg, a physikai erőátvitel törvényeinek az erkölcsi és szellemi élet nyilvánulataira való közvetlen alkalmazásában. A kérdés csak az, hogy megfelel-e és mennyiben felel meg eredeti czéljának, s a felelet, melyet e kérdésre adand a

tények vizsgálata, el fogja dönteni egyszersmind annak a gyakran hangoztatott vádnak igazságát is, mely a modern parlamenti rendszernek a népakarat meghamisítását, mystificatióját veti szemére. A pártkormányzat egyoldalúsága tényleg hatalmas erők, hasznos erények forrása, de egyúttal végzetes fogyatkozásoknak magvát is rejti magában.

Tudjuk például, hogy a pártember rendesen azt hiszi, hogy érett megfontolás után jutott meggyőződéséhez, holott pedig az veleszületett, vagy egészen véletlen tényezők eredménye. Sőt ez még nem elég, mert hogy bizonyos számú, közös érdekekkel és érzületekkel bíró honpolgárt egyesíthessen ugyanazon elvek alá, erre nézve kénytelen az ellentétes és egymást kizáró célok és eszközök egy általános compromissumához folyamodni, melyet ismét csak újabb compromissum árán képes összhangzatba hozni a létező pártok traditióival. Ekkép a parlamentarismus voltakép nem egyéb, mint folytonos áthidalása az embereket csoportokra tagoló ellentéteknek, elejtése minden specialis és az élet tényleges viszonyaiban gyökerező szükségletnek egy üres és hideg collectivismus ábrándképeért. Ezért aztán, bármily nagy legyen is a pártszellem hatalma, mégis oly csekély töredékeit viszi át az egyesekre a valóságos politikai hefolyásnak, hogy teljes lehetetlenség volna ily módon a választó közönség százazreit hozni mozgásba, ha egyéb indokok nem járulnának hozzá, s ilyenek egyrészt a kecsegtető jogtalan választási előnyök, másrészt a jelszavak hatása a tömegre.

Már pedig minden jelszó bizonyos abstractio, melynél az alatta értett valóság némely vonatkozásai jobban kidomborodnak, mások ellenben homályban és kétségben maradnak, úgy hogy mindenki azt érti alattok, a mi tetszik. Tehát új compromissum.

Ámde a jelszavak értéke éppen a bennök foglalt igazságok relativ értékétől függ, és ki tagadhatná, hogy a poli-

tikában legtöbb esetben a relativ az, a mi fontosabb? A modern állam a nemzeti életnek nem benső összefüggő részét, hanem csak — hogy úgy mondjuk — pillanati fényképét nyújtja, mint a hogy a fotografus-készülék a vágató lovat lekapja, s az előtte ettől fogva mindörökre vágatásban marad meg-érzékítve.

Ezek azok az okok, melyek miatt a modern értelemben vett államban hiába is keresnénk egyöntetű eszmemetet vagy tervszerű haladást. A törvényhozások rendesen túlmennek azokon a határokon, melyeket a közóhaj és a közszükség elébök szabott. Egyik törvényhozó-testületet gyorsan váltja fel a másik, gyakran egészen ellenkező szellemmel, s az új kamarák ideje háromnegyed részét az veszi igénybe, hogy szétfejtsek azt, a mit az előbbi törvényhozások alkottak. Az Egyesült-Államok egykori elnökének, Jacksonnak híres szavai: «Victoribus spolia» a demokratikus kormányzat állandótlanságának symbolumaivá váltak mindenütt ma már a realis államphilosophia jelszava alatt.

A régi theoria az volt, hogy az állam a polgárok összeségének képvisellete és mandataria, tehát elvben és lényegben a pártok felett álló. Úgyde az állam mai pártatlansága merő illusió s valósággal nem létezik. Lehet, hogy az absolut monarchiák sem közelítették meg egészen ezt az eszményt, de legalább nem zárták ki elvileg; ellenben a modern demokratia eszménye, az alkotmányos állam, mint választáson alapuló, egyáltalán nem is lehet pártok felett álló, mivel ez fogalmával és rendeltetésével ellenkeznek. Ma az állam nem a polgárok összeségének mandataria, hanem csupán a többségé, és pedig egy gyöngé, pillanatnyi, változó többségé.

A demokratikus állameszménynek a végkatasztróphától való megmentésére újabban, tudjuk, több irányban történtek kísérletek, melyeknek eredményét röviden latolni szándéko-

zunk. Az első mód, mely erre kínálkozni látszik, minden-
esetre a választói jog kiterjesztése. A megoldás ez útján
nevezetes lépést tett Belgium az 1883. aug. 21-iki községi
törvényvel, mely 1892-ben a Nyssens-féle *vote plural* mó-
dosításával az országos választásokra is kiterjesztetett oly
módon, hogy a választói jogosultság többé nem csupán a
vagyonai censushoz, hanem egyúttal a szellemi képzettséghez
is köttetett, ide számítva például mindazokat, kik magasabb
iskolát sikerrel végeztek, bizonyos vizsgákat kiállottak, vagy
gyárakban, műhelyekben vezetői állást foglalnak el.

Úgy látszik, hogy ez az út vezethetne aránylag leg-
hamarabb az állam fogalmának egy új constructiójára, mely-
ben az állam politikai szervezetének intellectualis momentu-
mai is kellő mértékben érvényesülhetnének. A nehézség
azonban ott lappang, hogy a választói jog kiterjesztése által
a politikai hatalom oly csekély részekre tagozódnék szét,
hogy az egyesek kezében merőben értéktelenné válna s ezzel
tág kapu nyílnék ismét a demagogia veszélyének, melynek
uszálya mögött a párttusák kétes alakjai, a politikai sze-
replés vándorló rongyszédői egyesíthetnék igen könnyen ke-
zeikben a közügyekre való befolyás dirib-darab töredékeit,
hogy azután tovább értékesítsék azokat. Nagy csalódás volna
azt hinni, hogy a választói jog minél szélesebb kiterjesztése
okvetlenül a szabadelvű eszméknek válnék javára. Európa
legújabbkori történetének példái tanúsítják az ellenkezőt, s
indokolják azt az aggodalmat, hogy igen gyakran a választói
jog kiterjesztése egyenesen a conservatismus malmára hajtja
a vizet.

Bizonyos föltételek alatt sokkal alkalmasabb eszköznek
kínálkozik a népuralom eszményeinek megvalósítására a *refe-
rendum* intézménye, azaz a kamara által megszavazott
fontosabb törvényeknek az összes választói testület által
történő ratificálása. Első pillanatra is szembeszökő, hogy itt

a társadalomnak egy hathatós védelmi fegyveréről van szó, a maga visszahívhatlan mandatáriusaival szemben, melyet egyenesen a parlamentarismus veszélyei hívtak életbe. Ismeretes, hogy a parlamenti rendszer megszüntette azokat a garanciákat, melyek nálunk a 48 előtti utasítási rendszerben, Angliában pedig a régi angol képviseleti rendszer imperatív mandatumában voltak adva, a mikor t. i. egy korlátolt számú szavazó testület bizonyos számú képviselőt általános utasításokkal ellátva küldött a parlamentbe. Semmiképen sem nevezhető tehát az angol alkotmány traditíóival ellenkezőnek, ha ott újabban ismét az a törekvés kezd érvényesülni, hogy a nagy közérdekű kérdések eldöntésének súlypontja a választó közönség tömegeibe helyeztessék át, s a képviselő megszűnjön egyéb lenni, mint küldőinek egyszerű szócsöve.

A referendum szó tulajdonképen «ertesítendő»-t jelent s első nyomait a XVI. században látjuk Graubündenben és Wallisban. Mikor még ezek a területek magok is csak egy államszövetség mikrokosmosai voltak, a vazeroli és sitteni szövetséggyűléseknek nem volt szabad határozatot hozniok a nélkül, hogy előbb a követek a három svájci szövetség főszékének, illetőleg a wallisi tizeknek szóbeli jelentést ne tettek volna s jóváhagyásukat meg ne nyerték volna. Az előterjesztéseket tehát a követek választóik előtt szóval megmagyarázták s elfogadásra ajánlották s csak ha a választók többsége az elfogadás mellett nyilatkozott, lehetett a szövetségtanács következő ülésein a törvényt vagy határozatot érvényesnek jelenteni ki. Ehhez hasonló intézménnyel bírtak a németalföldi államok, hol szintén csak a provincialis rendek hozzájárulása emelhetett egy törvényjavaslatot törvényerőre.

A svájci referendum e legősibb alakja három századon át tartotta fenn magát, egész 1798-ig, a mikor eltörölték, de 1815-ben a restauratió idején Graubündenben újra behozták.

Hasonló értelemben használták e szót az 1848 előtti svájci alkotmányban. Mivel az egyes kantonok követeinek csak utasításaik szerint volt szabad szavazniok, tehát igen gyakran megtörtént, ha bizonyos kérdéssel szemben nem voltak utasítással ellátva, hogy e tárgyat *ad referendum* vették, azaz először illető kormányaiknak jelentést tettek, és új utasításokat kértek.

De ma egész más értelemben használják a referendum kifejezést, t. i. egyjelentésűnek a népszavazattal, vagy a nép közvetlen törvényalkotásával. A régi intézménnyel való analogia csak abban áll, hogy a mai referendum is annak a gondolatnak ad kifejezést, hogy a nép hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy valamely, a tanács által hozott törvény életbe lépjen. A különbség ellenben a szóbeli jelentéstétel és tanácskozmány mellőzésében áll. Midőn most minden egyes polgár egy nyomtatott cédulát dob az urnába, melyen «igen» vagy «nem» áll írva, mint a közállam egyik atomja cselekszik s a dolog külsőleg tiszta mechanizmus jellegével bír. Mikor az 1830-iki júliusi forradalom folytán Svájc legtöbb kantonjában az aristokratikus rendszer megdőlt s helyet engedett a demokratikus áramlatoknak, mindenfelől a nép jogainak kiterjesztése volt a jelszó; sajtóban és tanácsstermekben erős vita indult meg a felett, hogy miben áll tulajdonkép a népfenség s vajjon a tiszta képviselői rendszer nem áll-e azzal bizonyos fokig ellentétben? A kérdés még ma sincs végleg eldöntve, de a tiszta demokratia hívei a kötelező referendumban a köztársasági államelv legmagasabb kifejlődését látják.

Abban nincs is eltérés, hogy az alkotmány elfogadását vagy el nem fogadását a nép kell hogy eldöntse, s a nép kell hogy válasza legfőbb tisztviselőit. De vajjon magukat a törvényeket is a nép fogadja-e el s megilleti-e a népet az indítványozás és kezdeményezés joga, avagy pedig elegendő, ha csak bizonyos föltételek alatt, mint p. o. a római tribunus plebis, til-

takozása által tehet hatálytalanná bármely határozatot. Mindezeket a kérdéseket már az 1831-iki st.-galli alkotmánytanácsban élénken vitatták meg s ez a kanton hozta be először alkotmányába a vetot, mint az ellentétes álláspontok közötti compromissum egy nemét.

Ez alkotmány 2-ik cikkelye így szól: A kanton népe souverain; a souverainitás, mint az államfenség és legfőbb hatalom eszméje, a polgárok összeségében fekszik.

3. §. Ennek folytán a nép a törvényhozás jogát maga gyakorolja, és minden törvény az ő jóváhagyásától függ. A jóváhagyás jogát a nép az által gyakorolja, hogy egy törvény kihirdetése után ennek elismerését és végrehajtását souverain hatalmánál fogva megtagadhatja.

E főelvek további kifejtését tartalmazzák a következő paragrafusok:

135. §. A törvény jóváhagyásának joga, mely a népet az alkotmány 3-ik cikke értelmében illeti, különösen a következő tárgyakra vonatkozó törvényeket érinti:

a) a polgári és büntető törvényhozás minden ágát s az idevágó államszerződéseket;

b) az általános adótörvényeket;

c) a községi ügyekre vonatkozó törvényeket;

d) a katonai ügyeket.

136. §. Minden itt megjelölt tárgyra vonatkozó törvény kihirdetése (promulgatio) után 45 nap alatt lép érvénybe, a mennyiben jóváhagyása ez idő alatt meg nem tagadtatik.

137. §. Mihelyt egy politikai község 50 polgára kívánja, közgyűlés tartható, s ebben elhatározzák, hogy vajjon a kihirdetett törvény ellen emeltessék-e kifogás, vagy sem.

138. §. Ha a gyűlés többsége úgy határozza el, hogy nem emel kifogást, akkor a törvény a választó közönség által elfogadottnak tekintendő. Ha ellenben a határozat az, hogy

kifogás tétessék, akkor erről a községi előljáró haladéktalanul jegyzőkönyvi kivonatban értesíti a járási előljárót, az pedig a kis tanácsot.

139. §. E jegyzőkönyvi kivonatban meg kell hogy jejlölve legyen úgy azon szavazóképes polgárok száma, kik a törvény elfogadása ellen, valamint azoké, kik az elfogadás mellett szavaztak. A gyűlésen meg nem jelent szavazóképes polgárok a törvény elfogadói közé soroztatnak.

141. §. Ha azoknak száma, kik a törvény ellen szavaztak, egygyel több a kanton összes, szavazatra jogosult polgárainak felénél, akkor a törvény elesik.

St.-Gallen kantonnak ezt a vetoját az alkotmánynak 1861. évi revisiója is fentartotta. Némileg különösnek csak az tetszik benne, hogy a távollevők is a törvény elfogadói közé számíttatnak.

Ezen vetot átvette 1832-ben Basel s 1841-ben Luzern is. Csakhogy míg St.-Gallenben a veto benyújtási határideje 45 nap, addig az Luzernben 50, Baselben pedig csak 15 napra lön megállapítva. 1847-ben Zürichben is kísérletet tettek a veto meghonosítására, de siker nélkül, ellenben behozták Thurgauban 1849-ben és Schaffhausenben 1852-ben.

Mondottuk, hogy a harminczas évek új kantonszervezetei a regenerált kantonokban a képviseleti rendszert következetesen keresztül vitték s hogy ettől fogva megkülönböztetendők kantonok autonom hatóságokkal és kantonok képviseleti alkotmánnyal. Az a demokrata áramlat azonban, mely St.-Gallenben a vetot magával hozta, végül a referendumban érte csúcspontját. Figyelmet érdemel, hogy két őskanton törte meg az utat, a mennyiben Schwyz és Zug 1848-ban kanton-községeiket eltörölték és helyettök a referendumot fogadták el. 1858-ban a népszavazás újra fölmerült Neuenburg kantonban a financ-referendum formájában. Oka ennek a nagy tanács erős érdekeltsége volt egy vasút

építésénél bizonyos külön terület javára. Ez okból az 1858-iki új alkotmányba fölvették azt a tételt, hogy minden 500,000 frankot meghaladó kölcsönnek, vagy pénzügyi tehernek a nép jóváhagyása alá kell terjesztetnie.

1861-ben Waadt kanton is követte a példát, némileg enyhébb formában, az összegnek egy millióra emelésével, de annyiban egy lépéssel tovább ment, hogy a népnek megadta a jogot, hogy minden indítvány felett szavazhasson, melyet a nagy tanács jónak lát elébe terjeszteni, vagy pedig 6000 tényleges polgár önálló kívánságára. Itt tehát már egymás mellett találjuk a financ-referendumot és az úgynevezett facultativ referendumot.

Még tovább ment 1863-ban Basel félkanton alkotmánya, mely Graubünden példájára megszabta, hogy «minden törvény, általánosan kötelező rendelet és szerződés a hivatalos lapban közzétett 30 napi hirdetés után a nép elé terjesztessék a közgyűlések útján jóváhagyás vagy elvetés végett. Ebben pedig a szavazók többsége dönt». Ez a kötelező referendum, vagy közvetlen demokratia.

Teljesség okáért említsük fel, hogy a föderalistikus referendum, mely eredetileg Wallis és Graubündenben volt érvényben, ott is engedni volt kénytelen a modern áramlatnak.

Wallisban 1844-ben kiszorította a veto, csakhogy most a tizek szavazata helyett mindannyiszor az összes polgárok szavazatai számíttatnak össze, kik az alkotmány vagy valamely törvény elfogadása mellett vagy ellen nyilatkoznak. Hasonló átalakuláson ment keresztül Graubünden is 1853-ban, hol eddig a községeknek, mint szavazó testületeknek referenduma állott fenn. A módosítást azért követelték, mivel a polgárok alkotmányszerű jogegyenlősége többé nem volt összeegyeztethető azon rendelkezéssel, hogy kantonális

szavazatoknál a községek adó-quotájuk arányában döntsenek a törvényjavaslatok elfogadása vagy elvetése fölött.

Egyenesen korszakalkotó volt a demokrata áramlat Zürichben és annak 1869-iki kanton-szervezetében. Itt a közvetlen demokratia legpraegnansabb kifejezést talált, mivel összehatalálkozott benne: a kötelező referendum minden törvényre nézve, facultativ referendum a kantontanácsban, mely olyan javaslatokat, melyeket különben nem szükség a nép jóváhagyása elé terjeszteni, népszavazat alá bocsáthat, végül még a financ-referendum olyan új, egyszeri kiadásoknál, melyek 250,000 frankot, s olyan évenként visszatérő új kiadásoknál, melyek a 25,000 frankot meghaladják.

Még világosabban fog állani előttünk a dolog, az idevágó törvényszakaszok szószerinti idézésével.

28. §. A nép a törvényhozói hatalmat a kantontanács közbejöttével gyakorolja.

29. §. A szavazatra jogosítottak indítványozási joga (initiativa) magába foglalja egy törvénynek, vagy nem kizárólag a kantontanács hatáskörébe tartozó határozatnak hozatalára, megszüntetésére vagy módosítására vonatkozó óhajtást. Ilyen óhajtást egyszerű szóbahozatal vagy kidolgozott tervzet alakjában lehet kifejezni s mindkét esetben indokolni kell.

Ha egy magános vagy egy törvényhatóság oly kívánatot fejez ki, melyet a kantontanács tagjainak egyharmada támogat, akkor a fölött a nép van hivatva dönten. Az indítványozót, vagy az indítványozó törvényhatóság követét megilleti a személyes indokolás joga a kantontanács kebelében, a mennyiben a kantontanács 25 tagja a személyes indokolás iránti kérelmet támogatja.

Éppen úgy a nép döntése elé terjesztendő az ügy, ha 5000 szavazatra jogosult vagy a közgyűléseknek akkora száma, a mennyin legalább 5000 szavazatra jogosított a

mellett szavaz, ilyen kívánatot fejez ki, amennyiben a kantontanács ennek meg nem felel. A helyes időben benyújtott indítvány legalább a második rendes népszavazásnál a nép elé terjesztendő döntésre.

Az indítvány, illetőleg tervezet szavazás előtt mindig a kantontanács elé terjesztendő véleményadás végett.

Azon esetre, ha egy népinitiatívából eredő törvényjavaslat szavazás alá bocsáttatik, a kantontanács a maga véleményes jelentése helyett módosított tervezetet is bocsáthat döntés alá

30. §. Évenként kétszer, tavasszal és ősszel tartatik meg a népszavazás a kantontanács törvényhozói aktusa felett (referendum). Sürgős esetekben ez utóbbi rendkívüli szavazást rendelhet el.

Népszavazás alá bocsátandók :

1. minden alkotmánymódosítás, törvény és concordatum ;
2. a kantontanácsnak oly határozatai, melyeneket végérvényesen hozni nincs jogosítva ;
3. oly határozatok, melyeket a kantontanács magától akar szavazás alá bocsáttatni.

A kantontanácsnak jogában áll egy törvény vagy határozat benyújtásánál, az egészben való szavazás mellett kivételesen az egyes pontok felett is szavazást rendelni el.

A szavazás szavazó urnák segélyével történik. Ebben résztvenni általános polgári kötelesség.

A népszavazás csak igenre vagy nemre szólhat, s ebben az igen vagy nem szavazatok absolut többsége dönt.

A kantontanács nincs jogosítva törvényeket vagy határozatokat szavazás előtt ideiglenesen életbe léptetni.

Minden népszavazás alá bocsátandó előterjesztés legkésőbb 30 nappal előbb közzéteendő s a szavazatra jogosítottaknak kézbesítendő.

1869-ben Bern is követte e példákat, sőt Thurgaura

is kihatott a Zürichben végbement nagy átalakulás. Következtek ezután Solothurn és Aargau. Utóbbi még azt is kimondotta, hogy a négy évenként megszabandó normalbudget is népszavazás alá bocsátandó. Végre legújabb időben (1881 — 82.) Genf és Neuenburg hozták be a facultativ referendumot, úgy, hogy még csak Freiburg és Tessinben van kizárva a nép a törvényhozásban való közvetlen részvételből.

Ma a kantonok általán ekkép oszthatók fel:

I. Tiszta demokratiák önálló községekkel: Uri, Unterwalden, Appenzell, Glarus.

II. Tiszta demokratiák kötelező referendummal: Graubünden, Basel, Thurgau, Zürich, Bern, Aargau, Solothurn, Schwyz.

III. Képviselési demokratiák és pedig:

a) tiszta képviselési alkotmányreferendum nélkül: Freiburg:

b) képviselési demokratiák facultativ referendummal és vetoval: St.-Gallen, Basel, Schaffhausen, Zug, Luzern, Waadt, Neuenburg, Genf, s 1883 óta Tessin is;

c) csupán financerferendummal, képviselési rendszer mellett Wallis bír.

A népreferendum fény- és árnyoldalairól sokat lehet pro et contra felhozni. A higgadtabbak véleménye minden esetre az, hogy a referendumnak legfeljebb az alkotmány vagyis az alaptörvények elfogadására vagy elvetésére volna szabad szorítkoznia, de okvetlen meg kell hogy előzze az egyes választókerületekben a követek szóbeli jelentése és nyilatkozata választóikhoz. Ennek az az előnye volna, hogy a javaslatok kétszer volnának kifejthetők és megbeszélhetők. Az aargauai rendszer egészen megfordítottja ennek, mert általa meg van bénítva az egész pénzügyi kormányzat. A nép a legkülönbözőbb vállalatok és intézmények életbe léptetését határozza el, de nem ad módokat azok fedezésére.

Ezen rendkívül érdekes fejlődés következtében, melyen Svájc az utóbbi évtizedekben keresztül ment, s mely

nyilvánvalólag a parlamentaris rendszer iránti bizalmatlanságból vette eredetét, a mi a monarchikus államoknál is mindinkább tapasztalható, a törvényhozói hatalom gyakorlása nagy változáson ment keresztül. Ezelőtt a kantonok túlnyomó száma s különösen a nagyobb kantonok képviselői alkotmányrendszeren alapuló köztársaságok voltak, s csak a kisebb havasi kantonok képeztek kivételt régi községi szervezetükkel. Ma azonban egész más alakulások kerültek napirendre. Csak a svájcezi szabadság ősi intézménye, a község tartotta fenn magát változatlan a kisebb kantonokban s még ma is lelékelő látványt mutat, mikor egy-egy tavaszi vasárnapon isten szabad ege alatt összegyűl a szavazó polgárság, élükön az előjárósággal, mely a tribünön foglal helyet, míg a körön kívül nők, gyermekek s nézők csoportosulnak. A gyülekezetet az előjáró imával és énekkel nyitja meg, mire a tisztviselők választása s a törvényalkotások feletti határozat következik. A szavazás kézfeltartás útján történik, egyenkénti számlálás ritkán fordul elő. A többséget a tribünről állapítják meg. Kétes esetekben ismétlik a szavazást, vagy az igennel szavazókat egyik, a nemmel szavazókat a másik oldalra küldik. A tanácskozások végét a tisztviselők ünnepélyes felesketése képezi, majd az összes honfiaké, egy régi esküforma után, melyet a jegyző olvas fel. Utána a tömeg nyugodtan eloszlik.

Ám e tisztos intézménynek is vannak természetes határai. Először is csupán kis államokra illik, a hol a gyülekezet számosabb, ott nem válik be. Ezért van, hogy például Appenzellben már nem lehet tanácskozni, hanem csupán az előterjesztések felett szavaznak, melyeket minden polgárnak nyomtatásban kézbesítenek. Ellenben Uriban, a két Unterwaldenben, Glarusban még tanácskozások is folytathatók. Schwyz eltörölte a kanton községeket s csak járási gyülekezeteket ismer.

Várnai Sándor.

MEYNERT A PSYCHIKUS EGYENSÚLY MESTERSÉGES ZAVARAIRÓL.¹

A psychikus egyensúly műleges zavara gyanánt Charcot a hypnotikus álomnak szándékos előidézését jelezte. A psychikus egyensúly az öntudat képeinek és a valóság szemlélhető jelenségeinek parallelismusában áll s az elmebetegségekben vész el, úgy hogy Rieger a hypnotizáltak álmát kísérleti tébolynak nevezé. Meynert arra törekszik, hogy eltekintve a hypnosinak félhomályos, söt sokszor csalás miatt egészen sötét tünetényeitől, csakis jól észlelt tényeket magyarázzon.

A természettümenyekben való csodálkozás az értelem és magyarázat által visszautasittatik. A magyarázat azonban csak való tényekkel foglalkozhatik. Csak a szemfényvesztést csodálják s azt is csak olyanok, kik a hatásmódot földerítő legegyszerűbb műfogásokat sem ismerik. Az agybeli tünetények magyarázata csakis az agyszervezet azon mechanismusával függhet össze, melyhez a tünetények csatlakoznak. S ha ez helyesen ismert, úgy a hypnotikus tünetényekben misem marad magyarázatlanúl.

Az úgynevezett magnetikus hatások magyarázat tárgyát nem képezik s egyáltalában nem jönnek tekintetbe. Dubois Reymond azon tanulmányai alkalmával, melyeket az állati villamosságról, tekintettel az állati delejességre is, állatokon költséges eszközökkel tett, kimutatta, hogy csupán a vasra hatékony magnetismus az állati szövetekkel s így az idegrendszerrel semminemű vonatkozásban nem áll. Hermann, a jeles életbuvár pedig nagy idővesztéssel ugyanezt másodszer is és megegzáfólatlanúl bebizonyítá. Az állati magnetismus légből kapott állítás, valamint az is, hogy

¹ Ueber künstliche Störungen des psychischen Gleichgewichtes. Sammlung v. populär-wissenschaftlichen Vorträgen über den Bau und die Leistungen des Gehirnes v. Prof. Theodor Meynert. Wien u. Leipzig. 1892. — W. Braumüller. 235—253. l.